

Miquel Porter i Moix Catedràtic d'Història del Cinema.
Universitat de Barcelona

■ El televidente violentado

En las emisiones televisivas se presenta toda una serie de violencias: físicas, psíquicas y emocionales que atañen a la ética, a la estética y a la dialéctica de los contempladores, con un uso arbitrario de violencias sonoras, conceptuales y visuales, sin tener en cuenta el grado de preparación ni la capacidad de respuesta crítica por parte de la mayoría, o incluso peor, abusando precisamente de naturales y conocidas carencias criteriológicas, evidentes en la formación de gran parte del público. La única solución positiva radica en la formación crítica del contemplador.

■ The embarrassed tv spectator

Television broadcasts present a whole sequence of types of violence, physical, psychological and emotional, that impact on the spectators' ethics, aesthetics and dialectics without taking into account most people's degree of preparation or capacity of critical response or, worse yet, they actually abuse the natural and well known lack of criteria which is evident in the education of a great part of the people. The only possible solution lies in developing the spectator's critical ability.

■ Le téléspectateur violenté

Dans les émissions télévisées, il y a toute une série de violences: physiques, psychiques et émotionnelles, qui concernent l'éthique, l'esthétique et la dialectique des téléspectateurs, avec un usage arbitraire de violences sonores, conceptuelles et visuelles, sans tenir compte ni du degré de préparation ni de la capacité de réponse critique de la part de la majorité ou, peut-être pire encore, en abusant précisément des lacunes critériologiques naturelles et connues qui sont évidentes dans la formation d'une grande partie du public. La seule solution positive réside en la formation critique du téléspectateur.

Quan va néixer, el cinema fou acollit i aclamat com «un gran progrés científic», com a «perfeccionament de la fotografia» i fins com a «darrera meravella del segle XIX». Ben aviat, però, en convertir-se en una diversió de gran èxit i esdevenir el que posteriorment s'ha anomenat un espectacle de masses, va ésser atacat des dels més diversos fronts.

Es varen adduir raons que anaven des de la moral social o l'ètica religiosa a la salut, pública i privada. Se l'acusà d'«escola del crim», «pervertidor dels costums», d'«inductor del pecat», de «foment de la violència» i, en general, de contribuir al rebaixament cultural, dels gustos estètics i de les conductes ètiques.

Una gran figura de l'església catalana publicà –de manera anònima, això sí– un fulletó amb el significatiu títol d'«El Cinema, un Moloch modern», en què se li atribuïa tota mena de penjaments, posava la feligresia en guàrdia contra els prejudicis morals i culturals que se'n derivaven i els amenaçava amb les penes derivades dels efectes que provocava, definint-lo com «intrínsecament pervers». Aquests atacs es convertiren en autèntiques campanyes de descrèdit, de manera especial durant la plenitud del Noucentisme però els seus arguments continuaren essent utilitzats amb posterioritat i, de manera ben específica, en els períodes històrics més involutius –dictadura de Primo de Rivera, bienni negre republicà, franquisme–. Aquesta actitud fou promoguda, de manera especial, pels estaments religiosos però fou àmpliament seguida per bona part dels pedagogs, fins i tot laics, i assumida per les autoritats governatives. Pel que fa a la salut, es posà en guàrdia sobre els prejudicis oftalmològics que se'n podien derivar, en estar l'espectador tant de temps en una sala fosca i amb la vista fixada en un raig de llum parpellejant. Un segon perill es veia en la probable aparició de trastorns nerviosos, de manera especial entre els infants o els

ancians. També s'advertí del perill sanitari que representava la reunió d'uns públics embotits en sales tancades i poc ventilades, amb la possibilitat de fer proliferar tot tipus de paràsits i de propiciar la transmissió de malalties infeccioses, entre les quals se citaven sovint la tisi i la sarna.

La promiscuitat era vista com un dels perills majors sobre el qual moralistes, metges i autoritats coincidien. En efecte, tots pensaven en possibles malifetes –no només de caràcter sensosexual– que podien perpetrar-se en la semiimpunitat de la sala fosca. Aquest fou un dels factors majors que justificaren una primera legislació restrictiva, en una adaptació de la ja vigent Ley de Policía de Espectáculos per als altres entreteniments públics a porta tancada. Val la pena dir que, almenys en un aspecte, l'esmentada mesura tenia aleshores una clara raó de ser: la facilitat d'ignició de les cintes de nitrat havia estat la causa d'autèntiques catàstrofes i per tant unes precaucions per a una ràpida evacuació d'uns locals més aviat precaris i sovint construïts amb abundància de fusta i teles eren clarament necessàries.

De totes maneres, el cert és que en general les crítiques aparentment més serioses partien d'una confusió bàsica: les màquines cinematogràfiques no podien ésser ni bones ni dolentes, des d'un punt de vista ètic o estètic. Les obres resultants provenien dels usos que es feien dels aparells i no d'aquests mateixos. El bé o el mal, si existien, no eren implícits en els mitjans sinó, en tot cas, en les idees i les mirades dels autors.

L'anomenada «caixa tonta» i els seus crítics

De manera semblant a allò que succeí amb el cinema passà també amb la televisió. Quan tot just el sistema televisiu començava la seva expansió pública als EUA, l'administració federal demanà a dues prestigioses universitats uns estudis sobre les probables repercussions socials i individuals de la seva utilització. El resultat de les enquestes sobre la qüestió presentaren el fenomen quasi com una panacea universal: serviria per a preservar o, fins i tot, augmentar la unió de les famílies, evitaria més d'un divorci, faria baixar la taxa d'alcoholisme, doncs els homes restarien a la llar en comptes d'anar-se'n a la taverna, col·laboraria eficaçment en les tasques

didàctiques, a l'elevació del nivell cultural i a la democratització i cohesió informatives de tots els ciutadans... Vint anys després, el mateix govern tornà a demanar a les mateixes universitats uns informes sobre la realitat de l'ús de la televisió, a nivell federal i, en conjunt, la resposta extreta de les enquestes resultava diametralment diferent: la varietat de criteris entre membres d'una família respecte del que s'havia de mirar o sobre la conveniència en l'ús produïa autèntics problemes, el nombre de divorcis no havia disminuït sinó augmentat, l'alcoholització que anteriorment es practicava als establiments ara es feia a la llar, precisament davant dels televisors i s'estenia no només als pares de família sinó a la resta de la mateixa. D'altra banda, la necessitat d'acontentar públics molt diversos i de nivells culturals molt desiguals es va resoldre pel més baix i pel que fa a la cohesió informativa tampoc s'acompliren les previsions ans al contrari: en comptes de la riquesa democratitzant dels matisos o les opinions s'afavorí l'uniformisme.

Aquest fenomen observat als EUA ha resultat aplicable a tots els països, quan no n'hi ha hagut de pitjors: emissores úniques, paraestats, estatals i, fins i tot, dictatorials. Una de les conseqüències ha estat la d'aplicar a la tv el qualificatiu de caixa tonta –silly box– cometent, una vegada més, el mateix error: si hi ha «tonteria» és en els que la manegen o l'usen i no pas en una tecnologia complexa que no es mou si no la mouen. Però per les mateixes raons no resulten pas més llestos aquells que adrecen les seves crítiques i fins i tot les seves ires contra els productes en comptes de fer-ho contra els que els fabriquen i els que ho permeten.

Un món violent o uns ciutadans violentats?

S'han sentit o llegit moltes veus en contra de l'excés de violència que apareix a les pantalles dels televisors domèstics. Veus que es queixen, més o menys raonablement, de l'excés d'assassinats i altres crims que apareixen, que es mostren, una vegada i una altra, no tan sols en peces de ficció sinó també a les crues realitats documentals dels telenotícies. El cert és que la vida humana ha comportat sempre una considerable dosi de violència. Quan, en plena campanya anticinematogràfica, molts capellans, moralistes laics

i pedagogs es queixaven del cinema com a escola del crim, un home de criteri, Gabriel Alomar, va respondre dient-los que Esquil, Sòfocles, Eurípides i Shakespeare devien ésser també professors de les «escoles del crim» doncs, en qüestions de matar i de violentar, no s'havien pas perdut en manies ni havien escatimat detalls. De fet, qui vulgui saber de violències i de crims, no ha de fer altra cosa que repassar les teogonies o les cosmogonies i llibres anomenats sagrats de la gran majoria de religions i quedarà ben servit. No té doncs res d'estrany que els humans obrin en conseqüència.

El mínim repàs a les programacions televisives a l'abast de tots els catalans ens dona una abassegadora presència de malvestats de tota mena, amb la mort i la sang, per descomptat, però també la presència de moltes altres formes de violència i això és el que més hauria de preocupar-nos. Una cosa és emetre violències i una altra cometre violències, una cosa és presentar ficcions o documents violents i l'altra és violentar l'espectador.

Avui per avui, la televisió ha esdevingut a casa nostra una indústria i com a tal compta amb els seus sistemes de comercialització. La llibertat del mercat porta, vulguis-no-vulguis, a la competència i és en nom d'aquesta que existeix una aferrissada lluita per l'audiència, aconseguida per tots els mitjans possibles, fins i tot rebaixant o menyspreant els més bàsics principis ètics, estètics i dialèctics. L'excusa que «l'audiència demostra que això és el que la gent vol» no és vàlida: seria com repartir drogues o armes amb possibilitats destructives a tothom, amb la justificació que «la gent ho vol».

A la televisió s'hi anuncien medicaments, però s'adverteix que cal un control mèdic dels mateixos. A la televisió no està permesa la publicitat del tabac o d'altres productes que poden resultar nocius, individualment o socialment, però per televisió, en canvi, s'emeten missatges dirigistes i fins en les emissions anomenades informatives, les «notícies» són matisades –quan no clarament deformades– segons les ideologies dominants dels grups o persones que són propietaris dels canals.

A les emissions televisives s'hi presenten tot un seguit de violències: físiques, psíquiques i emocionals que atenyen l'ètica, l'estètica i la dialèctica dels

contempladors, amb un ús arbitrari de violències sonores, conceptuals i visuals, sense tenir en compte ni el grau de preparació ni la capacitat de resposta crítica per part de la majoria o, potser pitjor, abusant precisament de naturals i conegudes mancances criteriològiques que són evidents en la formació de bona part del públic.

Formació crítica del contemplador

La crida als instints més primaris, el recurs a les baixes passions, les trampes conceptuals, la prèdica d'una competitivitat basada en el «jo més que tu» o el «jo vaig bé...», les hipocresies de les dobles o triples morals... que no són realitats implícites en el fet televisiu sinó que resulten explícites per l'ús que se'n fa i per molt que hom invoqui els lloables principis de la llibertat de pensament i d'expressió com a justificant, i precisament per preservar aquesta llibertat, cal que hi hagi una pedagogia de l'espectador. La codificació o el control restrictius poden semblar convenients o fins i tot necessaris per a pal·liar certs abusos, però l'única solució positiva rau en la formació crítica del contemplador.

Tots els ciutadans estem dotats de sentit comú però no tots tenim el mateix grau de formació de la voluntat, d'educació del gust, de preparació moral o de capacitat emocional. Tots els ciutadans tenim, en principi, la possibilitat d'engegar o d'apagar l'aparell televisiu quan ens sembla convenient però no tots els ciutadans, per qüestió d'edat o de preparació prèvia, som al mateix nivell a l'hora de decidir què ens convé o què no ens convé. Amb la multiplicació de l'oferta i l'aparició dels canals temàtics, junt amb una informació prèvia suficient, podrà reduir-se el risc d'error en la tria. De la mateixa manera que el lector pot triar entre una novel·la rosa i una de negra, entre un llibre d'assaig i un de poemes, el televident podrà prendre la seva opció, però mentre no arriba aquest moment –que, de totes maneres, no exclou la necessitat d'una formació prèvia– i mentre la majoria no tingui possibilitats d'accés, econòmic o tecnològic, a l'esmentada tria i hagi de recórrer als canals generalistes, el teleespectador haurà d'armar-se no tan sols davant una allau de violència sinó, sobretot, per a no ésser violentat.

I un espectador violentat no pot ser un espectador lliure! **M.P.**